

Баженков Є.В.

Фонд соціального страхування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0117-294X>

ВСТАНОВЛЕННЯ ЦІЛЕЙ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто цілі в стратегічному управлінні освітньої галузі. Дано визначення поняттю «стратегія освітньої галузі». Виокремлено основний критерій визначення цілей. Розглянуто екстенсивний та інтенсивний тип розвитку внутрішньогалузевого середовища. Перелічено та поділено на групи цілі у системі стратегічного управління освітньої галузі; вимоги, яких потрібно дотримуватись при формуванні цілей у системі стратегічного управління в освітній галузі. Проаналізовано основні функції цілей у системі стратегічного управління та розглянуто оперативне та тактичне управління у освітній галузі; виокремлено основні фактори, які необхідно враховувати при формуванні підходу до вибору стратегічних цілей. Перелічено фактори, які впливають на вибір стратегічних пріоритетів в освітній галузі. Проаналізовано аспекти, на яких ґрунтується механізми вибору стратегічних пріоритетів розвитку. Зроблено висновки щодо важливості стратегії та цілей у стратегічному управлінні освітньої галузі.

Ключові слова: Стратегія освітньої галузі, цілі, розвиток, внутрішньогалузеве середовище, управління

Постановка проблеми. Глобальні виклики та розвиток міжнародних інтеграційних процесів – це дослідження цілей стратегічного управління освітньої галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стратегічного управління освітньої галузі, його цілями та пріоритетами займалися багато вітчизняних та зарубіжних авторів: Л. Антонюк, Л. Гохберг, С. Захарін, М. Згуровський, Б. Мартін, І. Майлз, О. Берз, Р. Поппер, І. Кірнос, О. Кузьменко, В. Маргасова, М. Кизим, Д. Лук'яненко, О. Решетняк, Ю. Сафонов, К. Шапошніков.

Виклад основного матеріалу. Стратегія освітньої галузі – це комплексна цілеспрямована система, яка візуалізує досягнення встановлених цілей. Діяльність в освітній сфері має цілеспрямований характер, але відмінність цілей призводить до різних визначень одних і тих же явищ чи процесів. Цілі є у декількох площинах, що у загальному вигляді візуалізує визначену мету.

Цілі – це суб'єктивна візуалізація неіснуючого, але бажаного стану внутрішньогалузевого середовища, яке забезпечить вирішення встановлених завдань.

Основним критерієм визначення цілей є позиція або бачення стейкхолдерів, які забезпечують функціонування освітньої галузі. Цілі можуть бути досягнуті лише в тому випадку, якщо існує зворотний зв'язок керуючої системи з керованою.

Закон співвідношення керуючої системи з керованою, або суб'єкта й об'єкта, означає, що вони мають відповідати між собою за функціональними та організаційно-структурними можливостями, а також за рівнями, напрямками, цілями, орієнтирами, векторами та задачами функціонування і подальшого розвитку

освітньої галузі. Основні чинники зворотного зв'язку керуючої системи з керованою в освітній галузі:

1. Співвідношення керуючої та керованої системи управління освітньої галузі необхідно розуміти як їх адекватність у плані інтенсивного або екстенсивного розвитку внутрішньогалузевого середовища.

Відмітимо, що професор Рассел Лінкольн Аккофф, американський вчений у галузі дослідження операцій і теорій систем трактує розвиток як процес, у якому збільшуються можливості та бажання соціально-економічної системи задовольняти свої бажання та бажання інших систем й індивідів, які з нею пов'язані. Процес розвитку розглядається як висхідний, оскільки припускає приріст можливостей соціально-економічної системи [1].

Екстенсивний тип розвитку внутрішньогалузевого середовища пов'язаний зі способом збільшення обсягів результатів діяльності внаслідок кількісного приросту всіх елементів продуктивних сил за незмінного рівня технічної основи у освітній галузі.

Інтенсивний тип розвитку внутрішньогалузевого середовища пов'язаний з процесом внутрішньогалузевої діяльності, що ґрунтується на застосуванні передусім ефективніших елементів продуктивних сил та досконаліших форм розвитку – техніко-економічної, організаційно-економічної, соціально-економічної тощо.

Ключова відмінність інтенсивного типу розвитку внутрішньогалузевого середовища візуалізується у якісних змінах на рівні розвитку продуктивних сил та факторів діяльності у освітній галузі, відновлення необоротних активів, підвищення кваліфікації персоналу та ефективності внутрішньогалузевої діяльності за рахунок удосконалення структури та організації.

Відомо, що інтенсивний тип розвитку внутрішньогалузевого середовища передбачає використання передових науково-технічних досягнень (інновацій) для підвищення продуктивності та результативності соціально-економічної системи будь-якого рівня [2].

Погодимося, якщо керована система, або об'єкт управління розвивається за інтенсивним варіантом, то їй не може відповідати керуюча система, або суб'єкт управління екстенсивного типу. Але, разом з тим, керуюча система інтенсивного типу може виводити керовану систему екстенсивного типу в розряд інтенсивних [3].

2. Співвідношення керуючої та керованої системи управління освітньої галузі означає, що функціональній складності керованих систем повинні відповідати й функціональна складність керуючих систем, але більш високого рівня у освітній галузі.

Разом з тим, керуюча система або суб'єкт управління з обмеженими функціональними можливостями принципово не може забезпечити ефективний розвиток керованої системи або об'єкта управління з передовим науково-технічним рівнем. Зрозуміло, що рівень компетентності управлінського персоналу керуючої системи або суб'єкта управління відповідного рівня має бути вищим, ніж рівень компетентності персоналу керованої системи або об'єкта управління [3].

3. Співвідношення керуючої та керованої системи управління освітньої галузі необхідно розуміти у тому сенсі, що удосконалення керуючої системи, тобто суб'єкта управління, має відбуватися значно динамічними темпами, ніж керованої системи або об'єкта управління у освітній галузі.

Таким чином, забезпечення зворотнього зв'язку у керуючої системи з керованою сприятиме досягненню встановлених цілей стратегічного управління в освітній галузі.

Цілі в системі стратегічного управління освітньої галузі пропонується розділити на три рівні:

- цілі макрорівня – ефективність освітньої галузі, висока продуктивність, максимізація внутрішньогалузевих соціально-економічних результатів;
- цілі мезорівня – ефективність суб'єкта освітньої галузі, висока продуктивність, максимізація його соціально-економічних результатів діяльності;
- цілі мікрорівня – ефективність працівника освітньої галузі, висока продуктивність, максимізація його соціально-економічних результатів діяльності та збільшення заробітної платні.

В освітній галузі особливо часто стикаються інтереси співробітників та внутрішньогалузевого менеджменту, але управлінці освітньої галузі, які здатні приймати рішення, вимагають для їх реалізації значних ресурсів, але не миттєві соціально-економічні вигоди працівникам.

Пітер Фердинанд Друкер, американський вчений в галузі менеджменту зазначав, що саме існування системи менеджменту буде поставлено під загрозу, якщо

управлінці будуть наголошувати виключно на цілі максимізації позитивних фінансових результатів.

Тому, при формуванні цілей у системі стратегічного управління освітньої галузі пропонується виокремити наступні сфери:

- відповідальність перед суспільством та національною економікою;
- забезпечення сучасних потреб споживачів освітніх послуг;
- використання, придбання та збереження капітальних, матеріальних й інтелектуальних ресурсів освітньої галузі;
- планування темпів і рівнів продуктивності праці у освітній галузі;
- ринок освітніх послуг;
- інновації у розробці нових методів діяльності у освітній галузі;
- результативність та ефективність процесу надання освітніх послуг;
- визначення внутрішньогалузевих раціональних систем оплати праці на всіх рівнях;
- належний рівень фінансових результатів, який забезпечить розвиток освітньої галузі та її сегментів.

Таким чином, встановлення цілей у стратегічному управлінні освітньої галузі визначає певні завдання, які тісно пов'язані з внутрішньогалузеве діяльністю. Цілі надають точну відповідь на запитання термінів освітньої галузі, націлюють увагу й енергію на те, чого потрібно домогтися за певний період часу.

А. Томпсон і А. Стрикленд відмітили: «щоб цілі мали управлінську цінність, вони повинні бути визначені у кількісних і вимірних показниках і містити граничні значення, яких необхідно домогтися» [5].

При формуванні цілей у системі стратегічного управління в освітній галузі необхідно дотримуватися наступних вимог: обґрунтованість та реальність досягнення цілей; орієнтація на максимізацію результатів; векторна спрямованість на успіх; вимірність цілей; чіткість і зрозумілість цілей; гнучкість цілей; адаптивність і наступність; відображати зміст діяльності у освітній галузі.

Відмітимо, що цілі, які візуалізуються, мають немовби програмувати успішність діяльності у внутрішньогалузевому середовищі.

Основні функції цілей у системі стратегічного управління в освітній галузі:

- регулюють внутрішньогалузеву поведінку її суб'єктів;
- сприяють розподілу внутрішньогалузевої відповідальності;
- зменшують невизначеність у функціональному середовищі та сприяють пристосуванню до зовнішнього середовища;
- забезпечують основу для «конструювання» у внутрішньогалузевому середовищі та взаємодії між окремими її сегментами.

Більшість науковців, які досліджують стратегічний менеджмент, виокремлюють два типи цілей:

– загальні або глобальні – визначають концепцію розвитку освітньої галузі та її сегментів за основними напрямками, векторами та розробляються на тривалу перспективу;

– локальні або специфічні – розробляються в межах загальних цілей освітньої галузі та її сегментів щодо основних видів діяльності та можуть виражатися в кількісних та якісних показниках.

При стратегічному управлінні в освітній галузі важливо пам'ятати про так звану ієрархічну структуру стратегії, яка полягає в наступному – те, що на найвищому рівні внутрішньогалузевого управління вважається засобом досягнення певних цілей, але на нижчих рівнях виявляється метою.

Система цілей у стратегічному управлінні в освітній галузі є системним конфігуратором, яка складається із відповідних підсистем.

Система стратегічного управління у освітній галузі тісно взаємопов'язана з оперативним і тактичним управлінням.

Оперативне управління у освітній галузі – це дії, які покликані вирішувати поточні або такі, що виникають у результаті небажаних відхилень, проблеми у внутрішньогалузевому функціональному середовищі, при цьому ставляться конкретні, кількісно вимірювані орієнтири та використовується ситуаційний підхід, за яким обирається прийнятний варіант поступових дій, виходячи зі сформованих умов.

Тактичне управління у освітній галузі – це конкретні дії щодо реалізації намічених цілей, тобто короткострокове внутрішньогалузеве управління, за яким на основі наявної аналітичної або синтетичної інформації відбувається постійне порівняння індикаторів стратегічного плану з досягнутими за певний період результатами; також відбувається коригування окремих індикаторів стратегічного плану, що впливає на перегляд цілей управління.

Оперативне та тактичне управління у освітній галузі використовує аналітичну або синтетичну інформацію із зовнішнього середовища, проводить її обробку через бачення й цілі та повертає його у вигляді стратегічного управління.

Стратегія, розроблена для освітньої галузі в цілому, виступає цілію по відношенню до сегментів внутрішньогалузевого середовища. На підставі визначених цілей формуються функціональні структурні стратегії сегментів внутрішньогалузевого середовища, які у свою чергу є цілями окремих дрібніших підрозділів або окремих працівників.

Відмітимо, що межі між елементами середовища, які представляють собою засіб досягнення внутрішньогалузевих цілей та іншими елементами середовища не існує, оскільки вони є елементами глобальної системи, яка і називається зовнішнім середовищем.

Зазначений аспект виокремлює наступне:

– зміст стратегії – це відображення бачення та цілей освітньої галузі на неї та навколишнє її середовище;

– вектори стратегії визначаються місією освітньої галузі;

– стратегія знаходиться в одній площині з оперативним і тактичним внутрішньогалузевим управлінням, яке складається з елементів зовнішнього середовища;

– стратегія – це система досягнення внутрішньогалузевих цілей та вирішення визначених завдань освітньої галузі.

Для освітньої галузі характерна мультиваріативність стратегічного вибору, тому потребує чітке формування цілей довгострокового розвитку освітньої галузі.

При формуванні підходу до вибору стратегічних пріоритетів у системі стратегічного управління освітньої галузі слід враховувати наступні аспекти:

– механізми вибору стратегічних пріоритетів розвитку освітньої галузі;

– методичні рекомендації щодо оцінки внутрішньогалузевих можливостей та впливу контрольованих і неконтрольованих факторів;

– методичні рекомендації щодо вибору внутрішньогалузевих стратегічних пріоритетів розвитку освітньої галузі із різними типами стратегічних інтересів та можливостей;

– моделі та механізми контролю за ходом реалізації внутрішньогалузевої стратегії, яка сформована з урахуванням визначених пріоритетів.

Вибір стратегічних пріоритетів у освітній галузі залежить від факторів, які по особливому впливають на внутрішньогалузеве середовище.

Використовуючи адаптаційний підхід до розвитку освітньої галузі та завдяки своєчасному виявленню факторів загального (глобального) та локального (специфічного) характеру, забезпечують можливість внутрішньогалузевого середовища пристосувати життєво важливі та необхідні процеси до їх впливу. Саме тому, процедура виділення фундаментальних факторів є важливим етапом процесу вибору стратегічних пріоритетів у освітній галузі в умовах глобальних викликів.

Перелік факторів, які впливають на вибір стратегічних пріоритетів у освітній галузі: інституціональні; політичні; економічні; технологічні; соціальні; демографічні; екологічні; глобальні; локальні; ендегенні; екзогенні; епістемологічні; антропічні; контрольовані; неконтрольовані; стимулюючі; стримуючі; моделюючі; алокаційні; інноваційні.

Визначені фактори здійснюють прямий або опосередкований вплив на систему стратегічного управління освітньої галузі. Виокремлення їх надає можливість корегувати вибір стратегічних пріоритетів у освітній галузі, що забезпечує значний рівень адаптації відповідних процесів до змін.

Саме тому, ідентифікація факторів, які відрізняються масштабом впливу, терміном виникнення, суб'єктивністю та об'єктивністю, руйнівною силою, циклічністю та підтримуючою дією, значно підвищують можливості корегування у системі стратегічного управління освітньої галузі та розвитку її потенціалу.

Дослідження потенціалу освітньої галузі має бути спрямоване на виявлення нових резервів і можливос-

тей, визначення напрямку адаптації внутрішніх можливостей в умовах глобальних викликів. Тому, перегляд стратегічного потенціалу освітньої галузі – це можливість досягнення стратегічних цілей, що відкриваються при використанні наявних внутрішньогалузевих ресурсів.

Не менш важливим у виборі пріоритетів у освітній галузі є визначення стратегічних проблем. При цьому, проблемою можна назвати будь-яку невідповідність стану у внутрішньогалузевому середовищу певним цілям її стратегії. Тому, будь-яка проблема у внутрішньогалузевому середовищі має бути спрямована на певні цілі:

- виявлення слабких сторін;
- розвиток можливостей.

Визначення сильних і слабких сторін має бути засновано на ресурсах і видах діяльності у освітній галузі. Внутрішньогалузевому діяльність необхідно розглядати не просто як суму окремих її видів, а як взаємозв'язки, що виникають у освітній галузі. Конкурентні переваги у внутрішньогалузевому середовищі формуються в ході багатосторонньої діяльності, тому при виявленні сильних і слабких сторін необхідно скористатися внутрішньогалузевим ланцюжком цінностей. Відмітимо, що проводячи зміни в такому ланцюжку, можна підвищити конкурентоспроможність освітньої галузі та її сегментів. При оцінці внутрішньогалузевої конкурентоспроможності виділяються такі ключові для всіх проблеми:

- недостатність фінансових ресурсів для проведення стратегічних заходів;
- відсутність стратегічного мислення у внутрішньогалузевому менеджменту.

Завданням будь-якого суб'єкта освітньої галузі – формування пріоритетів щодо використання наявних у розпорядженні ресурсів та стратегічних можливостей.

Механізми вибору стратегічних пріоритетів розвитку у освітній галузі враховуючи існуючі проблеми та різноманіття факторів впливу ґрунтується на наступних аспектах:

– стратегічні пріоритети освітньої галузі – це чітко сформульовані стратегічні цілі, які є основою для розробки стратегії її розвитку;

– на стратегічні інтереси та можливості освітньої галузі можуть впливати різноманітні контрольовані та неконтрольовані фактори;

– стратегічні пріоритети освітньої галузі мають два напрями формування – відображають зміни положення у зовнішньому середовищі та внутрішньогалузеві зміни внутрішнього потенціалу.

Висновки. Таким чином, у стратегічному управлінні освітньої галузі стратегія має пріоритетне значення для комунікації у внутрішньогалузевому середовищі та за межами. Вибір стратегії, яка враховує тільки перспективи розвитку освітньої діяльності, може обмежити функціональний горизонт та привести до того, що можливості освітньої галузі будуть втрачені та малоефективні. Основою стратегії є місія та стратегічні цілі, які візуалізують загальне визначення основних напрямків діяльності у освітній галузі. Місія та стратегічні цілі у стратегії повинні містко висловлювати організаційну культуру, складати її найвищу цінність та бути основним фактором освітньої галузі, що відповідно сприятиме розвитку людського капіталу з урахуванням потреб суспільства, національної та міжнародної економіки.

Список літератури:

1. Акофф Р. О менеджменте. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 448 с.
2. Верхоглядова Н. І., Дробот С. А. Сутність та компаративний аналіз типів розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 33. С. 46-50.
3. Закони і закономірності менеджменту соціально-педагогічної роботи. URL: <https://msn.khnu.km.ua/mod/resource/view.php?id=147838>.
4. Друкер П. Управление, нацеленное на результат Пер. с англ. М.: Технолог, школа бизнеса, 1994. 200 с.
5. Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. Стратегический менеджмент; пер. с англ. М.: Банки и биржи, 1998. 576 с.

Bazhenkov Ievgen. SETTING GOALS IN THE STRATEGIC MANAGEMENT OF THE EDUCATION INDUSTRY

The article considered the goals in the strategic management of the educational sector. The concept of «Strategy of the educational sector» was defined. The main criterion for determining goals was singled out. The main aspects of the feedback of the management system with the managed system in the educational field were listed. The extensive type of development of the intra-industry environment was considered. The intensive type of development of the intra-industry environment was analyzed. The ratio of the managing and managed management system of the educational sector was investigated. The goals in the system of strategic management of the educational sector were listed and divided into groups. Areas were singled out in the formation of goals in the system of strategic management of the educational sector. The requirements that must be followed when forming goals in the system of strategic management in the educational sector were listed. The main functions of goals in the system of strategic management in the educational sector were analyzed. The concept of «Operational management in the educational field» was defined. Tactical management in the educational field was considered. The main aspects that should be taken into account when forming an approach to the selection of strategic priorities in the system of strategic management of the educational sector were highlighted. Factors influencing the choice of strategic priorities in the educational sector were listed. The importance of studying the potential of the educational sector was analyzed. The goals to which any problem in the intra-industry environment should be directed have been singled out. The importance of using the intra-industry value chain in identifying strengths and weaknesses was identified. Key problems for everyone in assessing intra-industry competitiveness were highlighted. The main task of any subject in the field of education was singled out. The aspects on which the mechanisms for choosing strategic development priorities in the educational sector are based based on existing problems and a variety of influencing factors were analyzed. Conclusions were made regarding the importance of strategy and goals in the strategic management of the educational sector.

Key words: Education industry strategy, goals, development, intra-industry environment, management.